



Handleiding voor leerkrachten

Conflict Courant

Editie 3
Juni 2004

VSBFonds

Kleine wapens – een groot probleem

Het derde nummer van de **Conflict Courant** is een speciale uitgave. We stellen voor een keer geen conflict centraal, maar het instrument waarmee de meeste gewapende conflicten in de wereld worden uitgevochten: de kleine wapens. Wat zijn kleine wapens? Waarom kunnen strijders in een gewapend conflict er zo makkelijk aankomen? Wat is de rol van de internationale wapenhandel en Nederland in deze? Wat is de relatie tussen kinderen en kleine wapens? Wanneer hebben ontwapeningsinitiatieven zin?

Bij wijze van case study kijken we naar de toenemende invloed van kleine wapens in de regio Karamoja in Noord-Oeganda. In hoeverre hebben kleine wapens de pastorale samenleving veranderd?

De website (<http://www.cmo.nl>) van de Conflict Courant gaat onder meer dieper in op de fascinatie van veel mensen voor wapens. Aandacht is er ook voor het Lord's Resistance Army in Oeganda dat met geweld kindsoldaten rekruteert voor een strijd die veelal door kinderen met kleine wapens wordt uitgevochten.

Wat is de
Conflict Courant?

De **Conflict Courant** helpt u bij het lesgeven over de grote mondiale conflicten.

Inhoud:

Fotokopieerbare activiteiten voor gebruik in de klas, bestemd voor leerlingen van het Studiehuis.

Inhoud van deze editie:

- * Kleine wapens – een groot probleem
- * Wapenhandel: internationaal
- * ... en in Nederland
- * Case study: Karamoja in Oeganda
- * Kinderen en kleine wapens
- * Ontwapeningsinitiatieven
- * Wat kun jij doen?

Leerplan:

- Maatschappijleer
- * Politieke besluitvorming
- * Massamedia

Geschiedenis/staatsinrichting

- * Internationale betrekkingen en oorlogvoering

Aardrijkskunde

- * Politiek en ruimte

Kijk voor aanvullende informatie en extra lessuggesties op internet: <http://www.cmo.nl>

ACHTERGRONDEN

Waar draait het om?

Kleine wapens: er zijn er wereldwijd meer dan 550 miljoen van. Elke minuut sterft er iemand door toedoen van een klein wapen. Meer dan een half miljoen doden per jaar! Officiële cijfers waarvan je schrikt. Bij conflicten en burgeroorlogen staan de (illegale) wapenverkopers met hun handel aan de grens. En als de conflicten zijn uitgewoed, blijven de wapens achter en nog lange tijd bruikbaar. Honderdduizenden mensen leven er dagelijks door in doodsangst. De wereldhandel in kleine wapens is nauwelijks in kaart te brengen. Er zijn veel landen bij betrokken en maar weinig landen publiceren de cijfers over hun wapenindustrie en -verkoop. Kleine wapens en de munitie ervoor worden gemaakt in wel 600 bedrijven verspreid over de hele wereld. Veel oorspronkelijke producenten in westerse industrielanden hebben –ook wel met de hete adem van actievoerders in de nek– de productie overgebracht naar goedkopere derdewereldlanden. Moderne machinegeweren kunnen nu bij een legale producent worden aangeschaft in bijvoorbeeld Argentinië, Brazilië, China, India, Indonesië, Iran, Nigeria, Noord-Korea, Pakistan en Zuid-Afrika.

Illegale handel

Hierbij gaat het officieel nog om legale wapenproductie en handel, wat er illegaal gebeurt, is nog minder bekend. Tijdens de bezetting door de toenmalige Sovjet-Unie van Afghanistan werden aan de bondgenoten minstens drie miljoen machinegeweren geleverd, terwijl de Verenigde Staten de tegenstanders van de Sovjet-Unie voor miljoenen aan wapens gaven. Datzelfde gebeurde in nog vele andere voormalige conflictgebieden; van het fameuze AK-47-geweer zijn er naar schatting tussen 70 en 100 miljoen geproduceerd! De Westerse landen van hun kant deden niet anders met hun uzi's (uit Israël) G3 (Duits) of M 16's (Amerika). Die wapens zijn na de conflicten zelden ingeleverd. Afgezwaaide soldaten namen ze meer naar huis, begonnen voor zichzelf of verkochten ze aan de hoogstbiedende.

De jonge herder in de Hoorn van Afrika die in de vorige eeuw met pijl en boog en speer zijn kudde tegen leeuwen en rovers bewaakte, heeft nu losjes een automatisch geweer over de schouder hangen. Ook in Angola en Mozambique (de AK staat er zelfs op de vlag!) zijn sinds de jarenlange burgeroorlogen vele wapens 'zoek'. De zwarte markt van kleine wapens floreert, met landen als de Oekraïne en Burkina Faso als de draaischijf. Vaak wordt die wapenhandel ook geassocieerd met handel in verdovende middelen, diamanten en ertsen als coltan, een kostbare grondstof nodig voor bijvoorbeeld mobiele telefoons. Wapens, drugs en diamanten: het zijn drie producten waarmee snel veel geld verdiend kan worden. Was enkele decennia geleden ideologie nog de oorzaak van oorlog, nu lijkt dat vaak de aanwezigheid van economisch belangrijke grondstoffen. In Kongo bijvoorbeeld coltan, in Angola en Liberia diamanten, in Soedan olie. En als ze al niet de oorzaak van de strijd zijn, dan verlengen ze die toch. Krijgsheren hebben de plaats ingenomen van generaals.

Ontwikkeling in plaats van wapens

De vrije beschikbaarheid van zoveel kleine wapens wakkert conflicten gemakkelijk aan en ondermijnt bovendien de ontwikkeling van arme landen. In de Derde Wereld wordt elke jaar zo'n 22 miljard dollar uitgeven aan wapens. Met de helft van dat bedrag zouden wereldwijd alle kinderen onderwijs kunnen ontvangen of zou de kindersterfte kunnen worden teuggedrongen. Een 'gemiddelde' burgeroorlog maakt dat de economische vooruitgang in een land al vlug met vijftien procent daalt, of anders gezegd, dat dertig procent meer mensen in absolute armoede terecht komen. Niet voor niets vindt de Nederlandse regering dat de Nederlandse ontwikkelingsinspanning de komende vijf jaar als eerste prioriteit en hoofdthema 'het bevorderen van vrede, veiligheid en stabiliteit door conflictbeheersing en –preventie' dient te hebben.

Wapens onder controle

Kleine wapens zijn de stiefkinderen van de internationale wapencontrole. In het recente verleden ging alle aandacht uit naar de grote wapensystemen. Tengevolge daarvan bestaan er tot op vandaag geen echte internationale normen of standaarden voor de kleine wapens. De productie, handel en het bezit ervan worden eerder geregeld door de stijgende of dalende vraag dan door de internationale politiek of het internationale recht.

En daar moet zo spoedig mogelijk verandering in komen, vinden steeds meer NGO's op het gebied van ontwikkeling, mensenrechten en vrede. Ze hebben samen het International Action Network against Small Arms (IANSA) opgericht, dat ervoor ijvert internationaal de productie, de handel en het gebruik van kleine wapens terug te dringen. Meer dan vijfhonderd organisaties in meer dan vijftig landen hebben er zich bij aangesloten, waaronder in Nederland Pax Christi, Novib en het Afrika Europa Netwerk van de religieuzen. In oktober 2003 hebben de leden van het IANSA-netwerk samen met Amnesty International de campagne 'Brenge Wapens Onder Controle' gelanceerd. Een van de belangrijkste doelen is de totstandkoming van een internationaal bindend wapenhandelverdrag met eenduidige mensenrechtencriteria. Nooit meer smoesjes als "Als wij niet leveren, levert iemand anders ze", "Ja dat land schendt de mensenrechten wel, maar niet met de wapens die wij leveren, die gebruiken ze voor de bescherming van hun burgers". Staten moeten samenwerken om de stroom wapens en de verspreiding van de wapenproductie te beheersen en in te dammen. Wapenexporterende landen moeten hun leveranties stoppen als het land van bestemming een grove mensenrechtenschender is. Een wereldwijde actie moet ertoe leiden, dat de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 2006 het Internationale Wapenhandelverdrag aanneemt dat de wapenhandel voor eens en voor altijd afdoende regelt.

FEITEN EN CIJFERS

Aantal kleine wapens dat wereldwijd in omloop is:	± 550 miljoen
Aantal bedrijven dat kleine wapens legaal produceert:	± 600 in 95 landen
Aantal kleine wapens dat jaarlijks wordt geproduceerd:	± 8 miljoen
Aantal conflicten dat met kleine wapens wordt uitgevochten:	± 30
Aantal dodelijke slachtoffers ten gevolge van kleine wapens per jaar:	± 500.000, waarvan ± 300.000 in conflictgebieden
Aantal kindsoldaten:	± 300.000



De *Conflict Courant* wordt gemaakt door het Centrum voor Mondiaal Onderwijs in samenwerking met Pax Christi, met financiële ondersteuning van het VSB-Fonds.

Er verschijnen per jaar twee lesbrieven over mondiale conflicten die op dat moment in het nieuws zijn.

Voor de landenbeschrijvingen op de website is gebruik gemaakt van informatie van Pax Christi en van het ECCP (Europees Centrum voor Conflict Preventie).

Op de website kunnen leerlingen vragen stellen over aspecten van de gepresenteerde conflicten aan onze eigen 'deskundigen': medewerkers van het CICAM (Centrum voor Internationale Conflict-Analyse en -Management) en het ECCP.

Wie een emailadres op de website achterlaat of doorgeeft aan cmo@nsm.kun.nl (met als onderwerp: 'Op de hoogte houden van nieuwe edities van Conflict Courant') of de bon achterop dit blad invult, wordt geïnformeerd over het verschijnen van nieuwe edities.

De *Conflict Courant* kost €3,50 per editie, maar is ook gratis te downloaden vanaf <http://www.cmo.nl>. Als u een abonnement neemt, kunt u na elk nummer weer opzeggen. U krijgt bij een abonnement het 0-nummer er gratis bij.

De citaten die u onderaan de werkbladen en sommige pagina's van de handleiding vindt, zijn ontleend aan krantenkoppen over het lopende conflict.

Eerdere edities van de Conflict Courant

0-nummer	Oorlogen en conflicten
1e editie	Oorlog in Irak
2e editie	De moeizame weg naar vrede in Kongo

Meer links, lessuggesties en achtergrondinformatie voor leerlingen én leerkrachten vindt u op internet:
<http://www.cmo.nl>

LESSUGGESTIES

Werkblad 1: Kleine wapens – een groot probleem

Doel: De leerlingen weten wat kleine wapens zijn en waarom ze als groot probleem gezien worden

Kleine wapens zorgen elk jaar voor een half miljoen slachtoffers. Wat kunnen we daar tegen doen?

Antwoorden op de opdrachten:

1) In de vraag stellen we eigenlijk twee manieren om naar de samenleving te kijken naast elkaar. Het principe 'alles is verboden, tenzij het is toegestaan' tegenover 'alles is toegestaan, tenzij het is verboden'. Zonder voor een zienswijze te kiezen, kunnen onder meer de volgende mogelijke voor- en nadelen gelden:

Voordelen van het 'Recht op zelfverdediging met een vuurwapen': het veiligheidsgevoel van de burger wordt vergroot ('Ik kan het heft in eigen handen nemen').

Nadelen: kwaadwillenden kunnen makkelijker aan een wapen komen. Van de zeven miljoen Amerikanen die elk jaar een wapenvergunning aanvragen, krijgt 97,5% deze toegewezen. Daardoor zijn er ook meer wapens in een land in omloop die verkocht of gestolen kunnen worden.

Voordelen van het 'Verbod op het bezit van een vuurwapen': de overheid heeft het geweldsmonopolie, er zijn in een land veel minder vuurwapens in omloop.

Nadelen: de burger heeft wellicht minder het gevoel dat hij zichzelf en zijn gezin kan beschermen.

Werkblad 2: Wapenhandel: internationaal ...

Doel: De leerlingen hebben inzicht in de omvang van de internationale productie en handel van (kleine) wapens

Oorlogen en gewapende conflicten worden gevoed door de beschikbaarheid van kleine wapens.

Antwoorden op de opdrachten:

1) Is het toeval of niet? Er ligt uiteraard geen duidelijke één-op-één-relatie, maar het is uiteraard wel wrang dat de grootste wapenproducenten zich met een andere pet op moeten buigen over zaken van oorlog en vrede.

2) Laat de leerlingen eerst in groepjes een gedragscode uitdenken en verwerk de groepsresultaten daarna in een gezamenlijke gedragscode. Het dient daarbij met name te gaan om criteria aan wie wel en aan wie niet geleverd mag worden.

Ter vergelijking kunt u de gedragscode van de leerlingen vergelijken met die van de EU. Zie voor de tekst daarvan <http://www.fas.org/asmp/campaigns/code/eucodetext.htm>

Werkblad 3: ... en in Nederland

Doel: De leerlingen kennen de rol van Nederland in de handel in kleine wapens

Nederland heeft een spilfunctie in de doorvoer van kleine wapens tussen producerende en ontvangende landen.

Antwoorden op de opdrachten:

1) De Nederlandse regering maakt zich er makkelijk van af: als je vrijwel niets onderzoekt, is het logisch dat je ook geen bewijzen vindt.

2) De titel verwijst naar twee aspecten die volgens velen de houding van Nederland kenmerken: *dominees* omdat Nederland vaak vooraan staat bij de terechtwijzing van anderen; *koopman* omdat we een handelsnatie zijn; *koning* lijkt tevens te verwijzen naar het gezegde 'de klant is koning': we doen wat de klant (= wapenhandelaren) ons vraagt.

Werkblad 4/5: Case study: Karamoja in Oeganda

Doel: De leerlingen krijgen inzicht in factoren die bijdragen aan de proliferatie van wapens in een nomadische leefgemeenschap

Koloniale grenzen hebben zelden rekening gehouden met bevolkingssamenstelling en mobiliteit van nomadische volken. Na hun onafhankelijkheid staan landen zoals Oeganda voor de moeilijke taak de verschillende bevolkingsgroepen met elkaar te verenigen. In de praktijk blijven de bevolkingsgroepen sterk verdeeld: langs etnische lijn (Bantu in het zuiden en Niloten in het noorden), met betrekking tot levenswijze (sedentaire boeren en nomadische vee-

houders) en religie (christenen en moslims).

Antwoorden op de opdrachten:

1) In het gebied van het huidige Oeganda wonen al eeuwenlang verschillende volken, waarvan drie onder leiding van een koning. Aan het eind van de 19e eeuw wordt Afrika opgedeeld door een aantal Europese landen. Het gebied van Oeganda wordt in 1894 een Engels Protectoraat. Dit houdt in dat er een vorm van zelfbestuur is onder supervisie van de Engelse regering. Oeganda wordt in 1962 onafhankelijk.

2) Proliferatie van wapens is de snelle vermenigvuldiging of verspreiding van wapens.

3) In Karamoja dragen de volgende factoren bij tot de proliferatie van wapens:

- Het traditionele gebruik van wapens voor bescherming van jezelf en het vee tegen wilde dieren. Wapens maken per traditie deel uit van het dagelijkse leven.
- Culturele factoren. Huwbare Karamojongkrijgers moeten een bruidsprijs in vee betalen. De eigen kudde mag niet te klein worden. Daarom is het gangbaar dat er over en weer veediefstallen plaats vinden. Bovendien is het een teken van mannelijkheid om de koeien te stelen.
- Klimatologische factoren. Droogte veroorzaakt sterfte van het vee. Omdat vee het enige middel van bestaan is, moeten de Karamojong alles doen om hun kuddes weer aan te vullen. Moderne wapens geven je de meeste kans op succes.
- Politiek instabiliteit. Er komen wapens in omloop strijdende regeringsgroepen en rebellen groeperingen. De wapens worden handelswaar. Rebellen ruilen wapens voor koeien en geiten voor voedsel. Er ontstaat een soort wapenwedloop. De politieke onrust houdt aan, er komen steeds geavanceerdere wapens in omloop. Iedereen wil het meest moderne en meest effectieve wapen hebben.
- De vicieuze cirkel. Als je buurman zich bewapent, kun jij niet achterblijven. Zeker niet als je weet dat je doelwit bent van koeiendiefstal. Bovendien moet ook jij er voor zorgen je kuddes op peil te houden.

- Algemene armoede. Door droogte en runderpest zijn de leefomstandigheden van de Karamojong verslechterd. Jonge mannen hebben geen vooruitzichten meer. Vee diefstallen en handel in wapens is vaak het enige alternatief. Door de algemene onveiligheid kunnen de vrouwen geen gewassen verbouwen of naar de markt gaan. Ontwikkelingsprogramma's om de leefomstandigheden te verbeteren komen moeilijk van de grond. Onder andere vanwege de algemene onveiligheid en omdat de programma's vaak geen rekening houden met de nomadische leefwijze van de pastoralisten.

Werkblad 6: Kinderen en kleine wapens

Doel: de leerlingen weten dat de inzet van kleine wapens grote gevolgen heeft voor het dagelijks leven van miljoenen kinderen in de wereld

Kinderen behoren met vrouwen tot de grootste groep slachtoffers van kleine wapens. Tegelijkertijd behoren ze als kindsoldaten vaak ook tot de daders. Technologische ontwikkelingen zorgen er volgens enkele organisaties voor dat het aantal kindsoldaten toeneemt.

Antwoorden op de opdrachten:

1) Stelling 1: het lijkt simpel, zonder kleine wapens geen kindsoldaten. Als ze geen geweer hebben, kunnen ze ook niet vechten. Maar zo simpel is het niet; ten eerste kun je van allerlei gebruiksvoorwerpen een wapen maken (de machete –kapmes- bijvoorbeeld werd in Rwanda gebruikt als moordwapen); ten tweede worden kindsoldaten ook gebruikt als niet-vechtend hulpje van volwassen soldaten en bijvoorbeeld om te spioneren. Niet de wapens zijn het probleem, maar de mentaliteit van de bevelhebbers die kinderen voor hun doelstellingen misbruiken.

Stelling 2: Ja en nee. Nee, want wij zijn in het Westen niet verantwoordelijk voor de mentaliteit van de mensen die kindsoldaten inzetten. Ja, want we maken het door het aanleveren van wapens die bevelhebbers wel mogelijk om kindsoldaten in te zetten.

Ook al is het ver van je bed, het heeft toch zin om je voor die kind-

soldaten in te zetten. In het Westen kunnen we druk uitoefenen door een boycotactie. En Unicef heeft aardig wat succes gehad in Oeganda/Soedan met haar actie onder militaire bevelhebbers, door hen de keerzijde te laten zien van de inzet van kindsoldaten.

2) Regeringen kunnen volwassenaanroepen onder de wapenen roepen en hebben minder snel 'behoefte' aan kindsoldaten. Als ze toch kinderen zouden rekruteren, kunnen we hen onder druk zetten om kindsoldaten vrij te laten (onder dreiging van boycotacties of intrekking van toegezegde geldelijke steun). Met rebellengroepen hebben buitenstaanders geen officiële verbintenissen en hebben we geen drukmiddelen tot onze beschikking.

Werkblad 7: Ontwapeningsinitiatieven

Doel: De leerlingen beraden zich over maatregelen die nodig zijn om de proliferatie van wapens tegen te gaan

We kijken naar ontwapeningsinitiatieven op lokaal, nationaal en internationaal niveau.

Antwoorden op de opdrachten:

1) Er zijn twee belangrijke redenen waarom de Karamojong hun wapens niet willen inleveren:

- Zonder wapens voelen de Karamojong zich onveilig. Ze voeren aan dat ze hun familie en vee niet kunnen beschermen. Toen de Oegandese regering hen bescherming beloofde in ruil voor de vrijwillige inlevering van wapens, bleek de regering deze belofte niet waar te kunnen maken. Gewapende Karamojong pleegden overvallen op ontwapende Karamojong.

- Voor veel Karamojongmannen is de handel in wapens het enige middel van bestaan.

2) NOVIB, Pax Christy en Amnesty benaderen het probleem van de kleine wapens vanuit de sociaal maatschappelijke hoek. Ze wijzen op de gevolgen van de wapenhandel op de leefgemeenschappen. Deze gevolgen komen ook in de casestudy aan de orde.

4) Voor deze discussie kunnen de leerlingen de aandachtspunten van de volgende organisaties als voorbeeld nemen:

Het Internationaal VN-Actieprogramma (2001) staat voor:

- politiek bindende uitspraken om wetgeving op te stellen door de lidstaten

- veilige opslag

- overzichtelijk transport en voorraadbeheer

- bijhouden van goede registratie

- en vernietiging van overschotten IANSA (International Action Network on Small Arms (1999) wil:

- betere controle op de wapenhandel

- beperking van de wapenhandel
- de vraag naar wapens verminderen

NOVIB, Pax Christi en Amnesty International wil met het ATT-verdrag dat de internationale Gemeenschap:

- het wapenverdrag aanvaard

- nieuwe internationale instrumenten in het leven roept

- meer geld vrij maakt voor praktische hulp

Werkblad 8: Wat kun jij doen?

Doel: de leerlingen die willen wordt een handelingsperspectief geboden

De briefkaartenactie roept de Nederlandse regering op om het voortouw te nemen in betere Europese regelgeving met betrekking tot handel in (kleine) wapens. Een tweede handelingsperspectief wordt op de website geboden. Daar kunnen leerlingen een foto van henzelf plaatsen op <http://www.controlarms.com>.



Conflict Courant heeft de bedoeling jongeren te helpen zichzelf zicht te verschaffen op mondiale conflicten. Het nieuws over de conflicten krijgt een context en er worden verbanden gelegd tussen het dagelijks leven van de jongeren hier en de gebeurtenissen elders op de wereld.

Deze editie is geschreven en geproduceerd door het Centrum voor Mondiaal Onderwijs te Nijmegen in samenwerking met Pax Christi Nederland.

© CMO, 2004.

De werkbladen mogen alleen worden gefotokopieerd voor gebruik binnen de instelling die het pakket heeft aangekocht of gedownload.

Losse nummers kosten € 3,50. Wie een abonnement neemt, krijgt er het nulnummer er gratis bij. Op de website van het Centrum voor Mondiaal Onderwijs wordt elke nieuwe editie z.s.m. aangekondigd (www.cmo.nl). Wie daar een emailadres doorgeeft, wordt geïnformeerd over het verschijnen van nieuwe edities.



De *Conflict Courant* is mede mogelijk gemaakt door het VSBfonds te Utrecht.

COLOFON



Centrum voor Mondiaal Onderwijs,
Postbus 9108
6500 HK Nijmegen
tel. 024-3613074
fax 024-3613014
e-mail cmo@nsm.kun.nl
<http://www.cmo.nl>



Pax Christi
Postbus 19318
3501 DH Utrecht
tel. 030-2333346
fax 030-2368199
e-mail paxchristi@paxchristi.nl
<http://www.passievoorvrede.nl/>

Conflict Courant is het antwoord op vragen van leerlingen in het Studiehuis over mondiale conflicten in het wereldnieuws.

Losse nummers kosten €3,50 of zijn gratis te downloaden vanaf <http://www.cmo.nl>

Naast het 0-nummer verschijnen er twee edities per jaar. Wie een abonnement neemt, krijgt het 0-nummer gratis toegestuurd. Opzeggen kan na elke editie.

School/instelling:
Contactpersoon:
Adres:
Postcode en plaats:
Telefoon:
Handtekening:

Sturen naar:
Centrum voor Mondiaal Onderwijs
Postbus 9108
6500 HK Nijmegen

- Noteer mij voor een abonnement
- Houd mij op de hoogte van nieuwe edities:
Mijn emailadres is:

@

Frankeren
als briefkaart